

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

Збірник наукових та науково-методичних праць
кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету

Випуск 1

Кривий Ріг
2002

молодших школярів засобами народознавчого матеріалу та навчальної гри: Дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук. - Івано-Франківськ, 1994. - 140с.

8. Щ у к и н а Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся. - М.: Педагогика, 1988. - 203 с.

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОЗАУРОЧНОГО ПРОЦЕСУ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

**Ю. В. Рева,
Е. Є. Макаренко**

У використанні колективних форм роботи на уроці і в позаурочний час багато педагогів – дидактів бачать важливий резерв активізації пізнавальної діяльності учнів.

Поняття „пізнавальна діяльність” ширше поняття „навчальна діяльність”, так як коло питань, що порушені в ньому, виходять за межі шкільного навчання, зумовленого програмами, і захоплюють позаурочні форми організації пізнавального процесу учнів (громадський огляд, навчальні зустрічі й ін. [1, 4].

Пізнавальна діяльність школярів організовується як діяльність колективна переважно у позаурочний час.

Значне коло дослідницьких завдань привело нас до необхідності розглядати поняття колективної пізнавальної діяльності в двох аспектах – широкому і вузькому.

У широкому розумінні колективну пізнавальну діяльність учнів ми розглядаємо як таку, в організацію якої включаються різні колективи (сімейний і шкільний, позашкільний та деякі інші.) Кожний із цих колективів займає певне місце у системі виховання наших учнів, на тому чи іншому етапі впливає на розвиток їх пізнавальних інтересів та формування необхідних знань і навичок.

Під колективною, пізнавальною діяльністю учнів у вузькому значенні ми розуміємо діяльність, направлену на оволодіння знаннями і навичками, яка, протікаючи в межах дитячого колективу, викликає різноманітні зв'язки та залежності,

які збагачують учасників пізнавального процесу. При цьому традиційна формула шкільного навчання: „учитель-учень” доповнюється формулою „учитель-колектив-учень”.

З педагогічної позиції колективна діяльність, крім зовнішньої структури (робота у складі колективу, групи), повинна володіти певною внутрішньою структурою, яка і визначає її виховні можливості. Тому ми розглядаємо колективну пізнавальну діяльність як внутрішню структуру, яка визначається ставленням членів колективу до поставленої мети, можливим розподілом праці, позицією учнів один до одного і взаємно залежністю між учасниками пізнавального процесу [2, 20-22].

У дослідній роботі ми враховували особливості взаємодії педагогів з молодшими школярами. Взаємодія учителя та вихованця – це питання, яке викликає інтерес не тільки вчених, працівників школи і навіть самих дітей.

Учитель взаємодіє з школярами на уроці, у групі продовженого дня, на додаткових заняттях, під час екскурсій, прогулянок, на різних позаурочних заходах. Метою цієї взаємодії є залучення школярів до знань, формування у них певних умінь і навичок, розвиток особистості та формування дитячого колективу.

Педагог, здатний побачити за зовнішніми проблемами внутрішню сутність дитини, вміє бути терплячим і доброзичливим до різних дітей, зацікавленим у їх оптимальному розвитку, органічно взаємодіє з ними, і це інтенсифікує процеси розвитку колективу і формування особистості молодших школярів.

При взаємодії учителя з вихованцями успішно йде формування навичок колективної діяльності: уміння обговорювати цілі сукупної діяльності, планувати та розділяти спільну працю, взаємно контролювати один одного, стримувати себе, уступати в чомусь товаришам і т. д. Знання та інтереси учнів, їх заняття у вільний час в таких колективах більш міцні, глибокі, усвідомлені та різноманітні, причому, знання шкільної програми та інформація, одержана дитиною до і після школи, заняття і зміст вільного часу доповнюють і

розвивають один одного.

Важливим професійним завданням педагогів, які працюють у молодших класах, є встановлення тісних особливих взаємовідношень з учнями на гуманістичній основі, створення атмосфери доброзичливості, гумору, чуйності та оптимізму в колективі у ставленні до дітей, які відчувають особливі труднощі у навчанні.

Виховання у дитячому колективі відповідальності за навчальну роботу кожного учня можна формувати в позаурочний час на основі довіри до його сил (включення в активну громадську роботу дитячого колективу) і одночасної суворості, яка не допускає поблажливості [3, 65-70].

За нашими тривалими спостереженнями вікові „громадські” спроможності носять у молодшого школяра переважно естетичний характер.

Доктор педагогічних наук Щербо А.Б. в своїх публікаціях розробила злагоджену теорію формування естетичних здібностей у дітей молодшого шкільного віку. У відповідності з її теорією, у якості однієї із найголовніших серед них слід віднести здатність до емоціонально-естетичної реакції на предмети і явища оточуючого світу. [4, 29] Саме її ми взяли як відповідний момент для формування більш складних людських якостей та рис характеру.

Переживання молодших школярів, їх радощі та засмучення, перш за все, пов'язані з навчанням, з результатами уроків і пізнавальних пошуків. У постійному спілкуванні з учителями і ровесниками формується моральність дитини, збагачується її життєвий досвід.

Проблема виховую чого навчання знайшла висвітлення в роботах Сухомлинського В.О., Занкова Л.В., Виготського Л.С. та ін.

Моральне обличчя дитини залежить від того, чи буде повсякденне його відношення з оточуючими формуватися на основі поваги, доброзичливості, уміння входити в становище іншої людини, товариської допомоги чи на основі заздрості, марнословства, бажання добиватися своїх цілей будь-якою ціною.

Від характеру стосунків, що складаються на уроці та в позаурочному заході, багато в чому залежить духовна атмосфера дитячого колективу, суб'єктивна позиція особистості. Характер відношень у колективі, а також стиль відношень між учителем і учнями є найсильнішим фактором виховання у процесі навчання.

У роботах Виготського Л.С. вказано, що „оволодіння знаннями і уміннями, а також загальний розвиток інтелекту дитини здійснюються в умовах колективної практичної та розумової діяльності дітей, на основі їх активного навчання, співпраці, обміну думками, навчанням один одного” [2, 75].

Аналіз наукової літератури з позаурочної пізнавальної діяльності учнів показав, що для розробки цієї проблеми важливе значення мають положення і висновки виконаних докторських та кандидатських досліджень Алферова А.Д., Первіна І.П., Шамової Т.І., Щукіної Г.І.

Важливе значення для дослідження сутнісної характеристики, виховних можливостей позаурочної пізнавальної діяльності мають роботи, що розкривають особливості пізнавальної діяльності (Божович Л.І., Крутенький В.А.), взаємозв'язок рівнів інтелектуальної активності й направленості особистості (Богоявленська Д.Б.), мотивації пізнавальної діяльності (Маркова А.К., Морозова Н.Г.), колективної пізнавальної діяльності (Дежнікова Н.С., Виноградова М.Д.), управління пізнавальною діяльністю школярів (Тализіна Н.Ф., Менчинська В.А.) [5].

У дослідженнях Соломона Д.М. показано, що позакласна робота забезпечує у дітей розвиток розумових сил, підвищеного інтересу до предмета, творче ставлення до вивченого матеріалу при чіткому визначенні перспективи у роботі, систематичного планування пізнавальної діяльності та практичного здійснення міжпредметних зв'язків у позаурочних заходах [6].

У нашій дослідній роботі в молодшому шкільному віці застосовувалися такі елементарні форми колективної співпраці у процесі пізнавальної діяльності, як робота парами, добувачі знань. Групові форми роботи на уроці в молодшому шкільному віці неефективні в педагогічному відношенні. Уміння співпраці та

взаємної допомоги у них натуральніше формується в умовах позаурочної діяльності, зокрема у гуртковій роботі, при підготовці уроків у групі продовженого дня, в процесі роботи чергових консультантів поза уроком і т. д. Хоча у процесі такої діяльності й відбувається обмін інформацією та взаємний контроль між учнями, зближуються системи ділових та особистих відношень, проте характер цих відношень у молодших школярів ще дуже поверховий [7, 13].

Усі форми колективної пізнавальної діяльності, що застосовуються у початкових класах, ми відносимо до найпростіших. Включення їх у пізнавальний процес розглядається нами як початок формування колективістичних якостей у молодших школярів і колективних відношень учнів. Вони є основою розвитку морально-етичних якостей особистості при вивченні елементів фізики.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Виноградова М.Д., Первин И.Б. Коллективная познавательная деятельность и воспитание школьников. Из опыта работы. – М., 1973.
2. Проблемы совершенствования обучения в школе. (Коллективная познавательная деятельность школьников и ее воспитательные возможности) /Под ред. Новиковой Л. И. – М., 1973.
3. Воспитательные функции педагогического коллектива /Под ред. Дежниковой Н. С. – М., 1985.
4. Шпак В.И. Эстетический фактор в воспитании учащихся. – К., 1985.
5. Мирочник Б.И. Совершенствование внутришкольного руководства внеурочной деятельностью учащихся: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 1987.
6. Соломон Д.М. Активизация познавательной деятельности учащихся во внеурочной работе: Автореф. дис... канд. пед. наук. – М., 1978.
7. Дежникова Н.С. Воспитательные проблемы коллективной познавательной деятельности школьников: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1977.